

MELISA OKIČIĆ

O INTERKULTURALNOM ASPEKTU RAZVOJA AKADEMSKOG ENGLESKOG S KRAĆIM OSVRTOM NA EDUKACIJU IZ OVE OBLASTI NA UNIVERZITETSKOM NIVOU U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

Rad daje pregled najvažnijih društveno-historijskih i jezičkih činjenica koje su uticale na nastanak termina “akademski engleski”. Prvo se daje kraći pregled činjenica koje pojašnjavaju razloge zbog kojih dolazi do globalne ekspanzije engleskog jezika, ali i internacionalizacije univerzitetskog nivoa. Nakon toga govori se o prilivu međunarodnih studenata u anglofone zemlje i velikim jezičko-kulturološkim izazovima s kojim se studenti susreću. U nastavku se objašnjava značenje termina “akademski engleski”, te se daje kraći pregled u vezi s nastavnim praksama podučavanja na univerzitetima na kojima je danas internacionalizacija na visokom nivou. U zadnjem dijelu rada daje se kraći pregled zastupljenosti edukacije iz akademskog engleskog u Bosni i Hercegovini putem analize nastavnih planova i programa osam odsjeka za engleski jezik i književnost. Rad završava konstatacijom da je edukacija iz akademskog engleskog na univerzitetima u Bosni i Hercegovini zastupljena, ali da postoji mnogo prostora za buduća unapređenja, naročito u smislu istraživanja osobina tradicije bosanskohercegovačkog akademskog pisma, te pokretanja edukacije iz oblasti akademskog engleskog i za studente i za akademsko osoblje.

Ključne riječi: *globalna ekspanzija, internacionalizacija, akademski engleski*

UVOD

Engleski se danas smatra jezikom s najviše govornika na svijetu (oko 1,5 milijarda), uključujući one kojima je engleski maternji jezik i one kojima je engleski strani jezik (*Statista Research Department*, 2023). Samim tim, engleski se danas često naziva i *lingua franca* pod kojim se podrazumijeva, u najširem smislu te riječi, univerzalni jezik međunarodne poslovne i profesionalne komunikacije. Takav status stekao je zahvaljujući, prije svega, globalnoj ekonomskoj i političkoj ekspanziji Ujedinjenog Kraljevstva (19. stoljeće), te Sjedinjenih Američkih Država (nakon 1945) (Crystal, 2012).

Pored spomenutog, engleski se danas smatra i univerzalnim jezikom globalne akademske zajednice, pa se tako posljednjih godina sve više govori o engleskom kao univerzalnom jeziku akademije (engl. *English as Academic Lingua Franca*) (Björkman, 2013; Jenkins, 2013). U tom smislu, danas se ispred akademskih radnika postavlja zadatak publikovanja radova na engleskom, bez obzira na to koji je njihov maternji jezik.

Pored toga, danas je više nego ikada zastupljena i internacionalizacija visokoškolskog obrazovanja na globalnom nivou koja omogućava studentima iz raznih dijelova svijeta da pohađaju studijske programe na bilo kojem univerzitetu na kojem se nastava izvodi na engleskom jeziku (engl. *English as a Medium of Instruction*) (Richards i Pun, 2022).

I na kraju, ne smije se zanemariti činjenica da je engleski veoma popularan jezik kao predmet izučavanja na visokoškolskim institucijama u zemljama u kojima engleski nije maternji jezik i koji se u ovom kontekstu, također, koristi za pisanje različitih vrsta akademskih radova.

Kada se uzme u obzir sve što je navedeno, može se reći da edukacija iz oblasti akademskog engleskog predstavlja vrlo važnu vještinu koja je danas, više nego ikad, izuzetno potrebna i studentima i nastavnom osoblju. Pored toga, imajući u vidu zapažanje da se u Bosni i Hercegovini o ovoj temi ne govori dovoljno, te da ovaj rad ima za cilj podizanje svijesti o važnosti postojanja edukacije iz ove oblasti, rad polazi od sljedećih pitanja:

IP1: Koji su društveno-historijski faktori uticali na nastanak termina “akademski engleski”?

IP2: Na koji način je internacionalizacija visokog obrazovanja na svjetskom nivou uticala na određenje termina “akademski engleski”?

IP3: Koji je značaj kontrastivne retorike u razvojnoj putanji “akademskog engleskog”?

IP4: Kakav je status “akademskog engleskog” na univerzitetskom nivou u svijetu danas?

IP5: U kojoj mjeri je edukacija iz “akademskog engleskog” zastupljena u BiH?

GLOBALNA EKSPANZIJA ENGLESKOG KAO PREDUSLOV NASTANKA “AKADEMSKOG ENGLESKOG”

Akademski engleski (engl. *English for Academic Purposes*) predstavlja granu krovnog termina pod nazivom Engleski za posebne svrhe (engl. *English for Specific Purposes*) (u daljem tekstu ESP), te je stoga, u svrhu razumijevanja razvojne putanje akademskog engleskog prvo potrebno pojasniti nastanak ESP-a.¹ ESP nastaje kao direktna posljedica ogromne ekspanzije engleskog jezika na svjetskom nivou, te je stoga važno podsjetiti na neke veoma bitne društveno-historijske, ali i jezičke činjenice. Kao što je općepoznato, ekspanziji engleskog jezika prethodio je rapidan razvoj Britanskog Carstva u 19. stoljeću, kada Ujedinjeno Kraljevstvo postaje vodeća sila svijeta u ekonomskom, tehnološkom, diplomatskom i međunarodnom smislu (Dudley-Evans i St John, 1998). Zahvaljujući takvoj situaciji, početkom 20. stoljeća engleski postaje mnogo više od stranog jezika. Engleski postaje komunikativna potreba govornika, ali govornika koji nisu ni nastavnici engleskog jezika, ni lingvisti, već stručnjaci iz drugih oblasti (ekonomisti, pravnici, diplomate, inženjeri), ali kojima engleski postaje ključni komunikativni medij u sferi

¹ Iako postoji više prevodnih ekvivalenata u domaćoj literaturi za izraze “English for Specific Purposes” i “English for Academic Purposes”, autor rada nema podatke o standardiziranim prevodnim ekvivalentima u BiH za ove izraze, te će se u ovom radu koristiti sljedeći prevodni ekvivalenti: Engleski za posebne svrhe za “English for Specific Purposes” i Akademski engleski za “English for Academic Purposes” (op. a).

svakodnevnog poslovanja. Stoga je sasvim logično da je u jezičkom smislu ovakva situacija dovela do nastanka jedne nove oblasti u primijenjenoj lingvistici pod nazivom *English for Specific Purposes* (bos. Engleski za posebne svrhe) koji se definira kao pristup u podučavanju, bez posebno definirane metodologije, ali sa fokusom na jezičke potrebe polaznika koji se žele educirati iz pojedine oblasti.² ESP se prvobitno određuje kao “pristup” jer je globalna ekspanzija koja je svakim danom bila sve veća i veća vrlo brzo pomjerila engleski iz okvira klasične nastave i učionice u sferu specijaliziranih jezičkih kurseva (pravo, ekonomija, medicina, tehnologija itd.), pri čemu nije bilo vremena za osmišljavanje adekvatnih metodoloških pristupa. “ESP predavač” postaje vrlo popularno zanimanje koje traži kompetentnog, kreativnog i promišljenog predavača koji može samostalno osmisliti i odabrati nastavni materijal koji bi trebao zadovoljiti potrebe polaznika u što kraćem vremenskom periodu (za više informacija pogledati: Hutchinson i Waters, 1987; Strevens, 1988; Dudley-Evans i St. John, 1998; Johns i Price-Machado, 2001; Bhatia, 2008; Paltridge i Starfield, 2013).³

INTERNACIONALIZACIJA UNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA KAO OKIDAČ NASTANKA AKADEMSKOG ENGLESKOG

Globalna ekspanzija engleskog jezika potaknula je još jednu veoma važnu pojavu koja je, zapravo, i ključni razlog nastanka akademskog engleskog. Riječ je o tzv. internacionalizaciji univerzitetskog obrazovanja na globalnom nivou koja započinje šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, prvenstveno u Ujedinjenom Kraljevstvu i Sjedinjenim Američkim Državama. Univerziteti ovih zemalja otvaraju svoja vrata studentima iz cijelog svijeta, istovremeno nudeći mogućnost studiranja, ali i stipendiranja. Internaci-

²“ESP must be seen as an approach not as a product. ESP is not a particular kind of language or methodology, nor does it consist of a particular type of teaching material. Understood properly, it is an approach to language learning, which is based on learner need.” (Hutchinson i Waters, 1987, str. 27).

³Međutim, važno je naglasiti da će se u godinama koje su uslijedile, naročito od osamdesetih godina prošlog stoljeća, višedimenzionalna priroda ESP-a početi detaljno preispitivati i osmišljavati, naročito kada je riječ o metodologiji ESP-a i problematici iz ove oblasti (Chen et al., 2019; Pazoki i Alemi, 2020; Arnó-Macià et al., 2020).

onalizacija je stoga u ovom obliku privukla ogroman broj studenata koji se definiraju kao “međunarodni studenti” (engl. *international students*), za koje je, u ovo vrijeme, najvažniji preduslov bio dobro poznavanje engleskog jezika. Međutim, takva pretpostavka nije se ispostavila baš kao tačna procjena, budući da će internacionalizacija u praksi ukazati na mnogobrojne, vrlo zahtjevne izazove s kojima su se susreli i međunarodni studenti, ali i “domaći” predavači. U tom smislu, vrlo je važno razumjeti da internacionalizacija međunarodnim studentima jeste omogućila uključ enje na studij (na engleskom jeziku), ali potpuno je izostala njihova priprema za razumijevanje novog obrazovnog sistema. Drugim riječima, ulazak u novu akademsku tradiciju donio je sa sobom “sudar obrazovnih kultura” koje nije niko očekivao u toj mjeri, a što se najjasnije vidjelo u sferi pismenog izražavanja na akademskom engleskom (esej) (Hamp-Lyons, 2011, str. 89).

ENGLESKI JEZIK MEĐUNARODNIH STUDENATA KAO UZROK NASTANKA KOLEGIJA “AKADEMSKI ENGLESKI”

Komunikacija na akademskom nivou postoji od kada postoji univerzitetsko obrazovanje. Akademski diskurs predstavlja usmenu i pisanu komunikaciju na akademskom nivou u najširem smislu te riječi, pri čemu se najčešće misli na komunikaciju između studenata i nastavnog osoblja (Biber i Gray, 2016). U tom smislu, akademski diskurs nije potrebno detaljno pojašnjavati. Međutim, svaka akademska zajednica ima svoj tradicionalni način komunikacije na svom maternjem jeziku, odnosno standardne i prihvatljive konvencije i norme u pismenom i usmenom obliku. U tom smislu, ono što je prihvatljivo kao standard u jednoj, ne mora nužno da bude shvaćeno na isti način u drugoj akademskoj tradiciji.⁴ Također, “akademski diskurs” nije isto što i “akademski engleski”, te ćemo u nastavku pokušati objasniti način na koji je “akademski engleski” nastao.

Uključivanjem međunarodnih studenata u studijske programe na engleskom jeziku studenti počinju da koriste engleski jezik kojim, međutim,

⁴ Za više informacija vidi: Fox, 2002.

ispoljavaju svoju kulturu mišljenja, stavova i uvjerenja, što se prenosi i u formi eseja. U esejima međunarodnih studenata, koji su bili napisani na engleskom jeziku, ništa nije bilo kako se očekivalo u novoj obrazovnoj sredini. Sve je bilo drugačije: struktura eseja, organizacija paragrafa, ton. Pored toga, ovakvi radovi najčešće nisu mogli biti ocijenjeni prolaznom ocjenom, te se stoga stvarao dvojak problem. S jedne strane, studenti su bili zbunjeni ocjenom, a predavači kompletnim radom.

S obzirom na veliki broj ovakvih slučajeva, zapažanje ove vrste nije se više moglo ignorisati, te započinju i prva promišljanja u pogledu rasvjetljavanja ove problematike.

Prva istraživanja počinju na američkim univerzitetima, a kao jedan od najznačajnijih autora ističe se Robert Kaplan i njegova studija *Cultural thought patterns in intercultural education* (1966). Ovaj rad ima ogroman značaj i s pravom se može reći da predstavlja temelj kontrastivne retorike koja je uspjela da odgovori na neka vrlo važna pitanja, te da ukaže na postojanje ne samo jedne već mnogobrojnih drugih i akademskih tradicija kao spoja određenog jezika i kulture. Rezultati ovog istraživanja uspjeli su pojasniti da student koji je porijeklom, naprimjer, iz Kine vrlo lako može napisati esej na akademskom kineskom, također, isti sadržaj može izraziti i na engleskom (u formi doslovnog prevođenja misli i rečenica), ali najčešće ne može napisati rad na akademskom engleskom u skladu s konvencijama i normama, naprimjer, britanske ili američke akademske tradicije.

KAPLANOVA STUDIJA: NAJČEŠĆI PROBLEMI MEĐUNARODNIH STUDENATA U SAVLADAVANJU AKADEMSKOG ENGLESKOG

U vrijeme početka istraživanja spomenute problematike na lingvističkoj svjetskoj sceni bila je veoma popularna teorija kontrastivne analize (engl. *contrastive analysis*) kojom se pokušavalo dokazati da su upravo kontrastivne razlike između maternjeg i stranog jezika ključ za prevazilaženje grešaka i poteškoća u procesu učenja stranog jezika (Fries, 1945; Lado, 1957).⁵

⁵ Podatak preuzet iz Connor, 2011, str. 3.

Kaplanova studija polazi od slične pretpostavke, ali se fokusira na kontrastiranje različitih akademskih tradicija, što kasnije postaje temelj za razvoj kontrastivne retorike (1966). Analizirajući stotine pismenih radova međunarodnih studenata na engleskom jeziku, Kaplan uviđa važnu vezu između zemlje porijekla, obrazovnog sistema i načina pismenog izražavanja. Autor pojašnjava da kultura u kojoj se odgajamo, odrastamo, školujemo oblikuje naše mišljenje (engl. *pattern of thought*) koje definira naša uvjerenja i, u konačnici, društveno (ne)prihvatljiv način života. Ako se tome doda činjenica da pisanje nije nasumično redanje slova, riječi i rečenica, već iskazivanje misli u pisanom obliku, u kontekstu spomenute internacionalizacije, postaje jasno da eseji međunarodnih studenata nisu bili ništa drugo nego refleksija naučene tradicije pismenog izražavanja koja se doslovno prenosi putem stranog jezika. Doslovno prenošenje podrazumijevalo je prenos identične strukture (redoslijed rečeničnih konstituenata) s maternjeg na engleski, zatim, upotrebu indirektnog i suptilnog tona (pri čemu stav i mišljenje autora eseja ostaje nejasno), pretjerano navođenje izvora, izostanak problematiziranja i kritičkog mišljenja, te izrada eseja koji nije linearnog karaktera.

Drugim riječima, sve ono što je navedeno i opisano kao nedostatak u prethodnom paragrafu je, zapravo, bio i ostao standard anglofone akademske kulture pisanja eseja, od kojih u ovom dijelu rada navodimo neke najvažnije karakteristike. Esej napisan na akademskom engleskom a) ima linearnu strukturu (uvod, glavni dio, zaključak), b) drži se jedne teme i obično ne podrazumijeva uvođenje (pod)tema, c) ima jasno definiranu strukturu paragrafa koji se sastoji od jedne tematske rečenice (engl. *topic sentence*) i od tri do pet rečenica kojima se potvrđuje ili pobija tematska rečenica (engl. *supporting sentences*), d) ton anglofonog eseja je direktan, ali ne prenapadan, e) stav autora jasno je vidljiv, f) kritičko mišljenje predstavlja suštinu eseja i veoma se cijeni (Bizup, 2008; Hyland, 2009; Paltridge et al., 2009; Williams, 2014; Hewings i McCarthy, 2012; Paterson i Wedge, 2013; Tardy, 2016; Schick i Schubert, 2017; Bailey, 2017; Hitchcock, 2018; Gagich i Zickel, 2018; Lunsford et al., 2019; Cotos, 2021; Hale i Basides, 2023).

Međutim, kako pojašnjava Kaplan, većina karakteristika anglofone akademske kulture nisu zastupljene u drugim akademskim kulturama. Naprimjer, kulture istočne hemisfere imaju suptilan, indirektan ton izražavanja, dok se direktan ton smatra neprikladnim. Dalje, u njemačkoj kulturi, akademski rad fokusira se isključivo na sadržaj i ne vodi se mnogo pažnje o stepenu razumljivosti teksta (stručna terminologija), što znači da se od čitaoca očekuje da sam uspostavlja logiku. Nadalje, u obrazovnim sistemima istočne hemisfere, posebno socijalističkim/komunističkim društvenim uređenjima, pojedinac se ne poziva da kritički promišlja o postojećim činjenicama jer je u ovakvim akademskim tradicijama fokus na kolektivnom mišljenju i kolektivno-prihvatljivim vrijednostima (koje se obično ne propituju).

Dalje, naprimjer, u kineskoj kulturi, esej ima sasvim drugačiju strukturu koja se sastoji od osam manjih dijelova (engl. *eight-legged essay*), odnosno: uvodni dio, predstavljanje teme rada, prethodna izlaganja (pregled literature), prvi argument, drugi argument, treći argument, finalni argument i zaključak, pri čemu je fokus na argumentima, a ne kontraargumentima. U češkoj akademskoj kulturi, sažetak rada se obično ne piše. U kineskoj i ruskoj kulturi, autor ne koristi zamjenicu “ja”, nego “mi”, a diskusija se postiže isključivo na osnovu usporedbe i kontrastiranja stavova autora čiji su radovi objavljeni. U francuskoj i ruskoj akademskoj tradiciji, prave se mnoge digresije uvođenjem podtema koje ne moraju nužno biti relevantne za glavnu temu rada.⁶

Nastanak kontrastivne retorike⁷ ujedno je označio jedan novi pristup u analizi akademskog engleskog, prvenstveno u smislu istraživanja različitih akademskih tradicija (Galtung, 1981; Clyne, 1987; Kachru, 1990). Tako naprimjer, Galtung tvrdi da različiti, kako ih on naziva, “intelektualni stilovi”

⁶ Podaci izneseni u ovom dijelu rada su u obliku parafraze preuzeti iz *Cultural thought patterns in intercultural education* (Kaplan, 1966).

⁷ Kontrastivna retorika je od svog početka bila na velikom udaru mnogih autora koji su postavku ove teorije, popularnost engleskog jezika i pokretanje međunarodnih studija na engleskom jeziku smatrali vrstom superiorno-inferiornog “kolonizatorskog” odnosa prema ostalim “malim” jezicima i kulturama (vidi: Matsuda, 1997; Kubota, 2004). Uvažavajući ove kritike i druge argumente, ovaj rad ne zastupa takve stavove (op. a).

(engl. *intellectual styles*) odražavaju dublje kulturne vrijednosti i načine razmišljanja koji se prenose kroz akademsku praksu i tradiciju. U tom smislu, autor ističe da upravo razumijevanje različitih stilova može poboljšati međukulturnu komunikaciju i saradnju u globalnom akademskom kontekstu. Clyne (1987) se posvećuje razumijevanju razlika u akademskim kulturama (pri čemu se fokusira na analizu anglo-američke (engl. *Anglo-American*), germanske (posebno njemačke, engl. *Germanic*), te romanske (npr. francuske i španske, engl. *Romance*), pri čemu posebno ističe da je veoma važno razumjeti razlike u spomenutim akademskim kulturama s ciljem uspostavljanja efikasnijih metoda komunikacije i obrazovanja u međunarodnom kontekstu. Nešto kasnije, Kachru (1990) u studiji *World Englishes and Applied Linguistics* objašnjava način na koji se engleski jezik prilagođava i razvija u različitim kulturama, te kako ova pojava utiče na akademski diskurs, obrazovanja i interkulturalnu komunikaciju. Od ostalih autora koji se pojavljuju u ovoj oblasti (Reid, 1993; Connor, 1996; Lan, 2002; Casanave, 2004; Ferris i Hedgecock, 2005; Atkinson, 2020), Connor je igrala ključnu ulogu u razvoju koncepta interkulturalne retorike.⁸ Pod terminom “interkulturalna retorika” danas se smatra “analiza pisanog diskursa između i među pojedincima različitih kulturoloških profila”. Pored toga, interkulturalna retorika nije zamišljena kao način podučavanja, već kao vrlo koristan izvor informacija koji se u nastavnim procesu može koristiti s ciljem boljeg razumijevanja vlastite akademske tradicije izražavanja, kao i savladavanja i učenja nove (Connor, 2011, str. 2). Na kraju, spomenut ćemo i to da se akademski engleski do danas razvio na mnogo podgrana, od kojih se kao jedna posebno zanimljiva ističe “Akademski engleski za potrebe istraživanja i pisanja naučnog rada” (engl. *English for Research Publication Purposes* (ERPR)), koja je postala posebno popularna u proteklih desetak godina. Jedna od gorućih diskusija koje se vode u ovoj oblasti tiče se oštrog kritikovanja standarda svjetskih izdavačkih kuća (npr. Elsevier, Wiley) koje pod standardom akademskog engleskog podrazumijevaju standard britanske/američke akademske tradicije, a što je vrlo zahtjevan zadatak za

⁸ Ovaj termin se danas u literaturi koristi češće nego “kontrastivna retorika”.

autore koji nisu izvorni govornici engleskog jezika. U tom smislu, danas se u literaturi koja se bavi ovom tematikom vodi vrlo zanimljiva diskusija po pitanju zalaganja za uvođenje fleksibilnijeg pristupa u akademskom pismu na engleskom jeziku koji ne mora biti stroga norma britanskog/američkog engleskog.⁹

O STATUSU AKADEMSKOG ENGLESKOG I NAČINU ORGANIZACIJE PODUČAVANJA

Budući da smo se u prethodnim paragrafima bavili opisom razvojne putanje akademskog engleskog, u nastavku ćemo reći nekoliko bitnih karakteristika o statusu akademskog engleskog danas na globalnoj akademskog sceni. Prije svega, važno je spomenuti da se internacionalizacija visokog obrazovanja, od svog početka pa do danas, proširila i na zemlje u kojima engleski nije maternji jezik, ali koje danas nude veliki broj studijskih programa koji se izvode isključivo na engleskom jeziku. Studij na engleskom jeziku zasniva se na konvencijama anglofonog obrazovnog sistema, pri čemu se najčešće slijedi britanski ili američki standard. U kontekstu akademskog izražavanja to znači da se slijedi i norma akademskog engleskog, o čemu je bilo riječi ranije.

Imajući u vidu činjenicu da je proces internacionalizacije posebno skrenuo pažnju na važnost razumijevanja akademske tradicije u kojem se obrazovanje nastavlja, danas postoji i institucionalni mehanizam koji omogućava vrlo efikasnu pripremu međunarodnih studenata u ovom smislu. Riječ je o specijaliziranim jezičkim centrima koji funkcioniraju kao pripremni centri pri univerzitetima koji provode edukaciju, pa tako danas akademski engleski ima status obaveznog kolegija za međunarodne studente kojima engleski nije maternji jezik. Pored toga, ono što je još važno napomenuti jeste da se u sklopu ovih centara vrši i edukacija akademskog osoblja koji nisu izvorni govornici engleskog, najčešće za potrebe pisanja naučnih radova i izvođenja nastave na engleskom jeziku. Za razliku od međuna-

⁹ Za više informacija vidi: Flowerdew (2022).

rodnih studenata za koje je ovaj kolegij obavezan, ova vrsta edukacije za nastavno osoblje ima opcioni status.

Naprimjer, pri University of Iowa (SAD) postoji Centre for Communication Excellence¹⁰, a na University of Leeds (UK) nalazi se Language Centre¹¹. Od zemalja u kojima engleski nije maternji jezik, spomenut ćemo Nizozemsku koja se, u kontekstu engleskog i akademskog engleskog, ističe kao vrlo uspješna zemlja. S jedne strane, riječ je o zemlji čiji se govornici unazad nekoliko godina ocjenjuju kao najuspješniji govornici engleskog kao stranog jezika u svijetu.¹² Dalje, stepen internacionalizacije u Nizozemskoj je na vrlo visokom nivou što znači da u ovoj zemlji postoji veliki broj studijskih programa koji se izvode isključivo na engleskom jeziku.¹³ Na svim nizozemskim univerzitetima koji imaju velik broj međunarodnih studenata, paralelno s univerzitetom postoje i specijalizirani jezički centri, po uzoru na ranije spomenute modele u anglofonim zemljama. Naprimjer, pri Vrije Universiteit Amsterdam postoji specijalizirani jezički centar pod nazivom Academic Language Program,¹⁴ a pri Universiteit Leiden ovu vrstu pripreme edukacije obavlja Academic Language Centre¹⁵. Međutim, u kontekstu ove situacije, vrlo je važno istaći da je internacionalizacija visokog obrazovanja u neanglofonim zemljama ukazala i na to da se predavači koji koriste engleski kao komunikativni medij (EMI) u nastavi, ali koji nisu izvorni govornici engleskog jezika, susreću i sa velikim izazovom vjerodostojnog prenošenja poruke, a što se ogleda u načinu na koji EMI utječe na identitet i interakciju u multikulturalnim i multijezičkim obrazovnim okruženjima (Griffiths, 2023; Hickey, 2020).

¹⁰ Za više informacija vidi: <https://cce.grad-college.iastate.edu/>

¹¹ Za više informacija vidi: <https://www.leeds.ac.uk/language-centre>

¹² Za više informacija vidi: <https://www.ef.com/wwen/epi/>

¹³ Za više informacija vidi: <https://www.nuffic.nl/en>

¹⁴ Za više informacija vidi: <https://vu.nl/en/about-vu/faculties/faculty-of-humanities/more-about/academic-language-programme>

¹⁵ Za više informacija vidi: <https://www.universiteitleiden.nl/en/language-centre>

UKRATKO O ZASTUPLJENOSTI EDUKACIJE IZ OBLASTI AKADEMSKOG ENGLESKOG NA BOSANSKOHERCEGOVAČKIM UNIVERZITETIMA

Na samom kraju rada, osvrnut ćemo se ukratko i na zastupljenost edukacije iz oblasti akademskog engleskog na univerzitetima u Bosni i Hercegovini, na osnovu uvida u nastavne planove i programe osam univerziteta/odsjeka za engleski jezik i književnost (Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet u Zenici, Univerzitet u Tuzli, Univerzitet u Bihaću, Univerzitet “Džemal Bijedić” u Mostaru, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet u Istočnom Sarajevu i Univerzitet u Banjoj Luci). Privatni univerziteti nisu uzeti u obzir.

Uvidom u nastavne planove i programe može se konstatovati da je edukacija iz oblasti akademskog engleskog prisutna na odsjecima za engleski jezik i književnost, ali se može reći i sljedeće: primjetna je vidljiva razlika u pogledu organizacije nastave iz ove oblasti, pa se tako na nekim odsjecima pojavljuju dva kolegija iz akademskog engleskog na dvije godine studija, na nekim drugim postoji samo jedan kolegij na jednoj godini studija, dok neki drugi odsjeci imaju praksu izvođenja nastave iz ove oblasti u sklopu nekih drugih predmeta (modul). Pored toga, uvidom u opis nastavnog sadržaja spomenutih predmeta, može se konstatovati da je fokus svih kolegija na osposobljavanju studenata da napišu esej na engleskom jeziku, uključujući sve propratne relevantne teme (pisanje kao proces, faze pisanja, struktura, paragraf, argumentacija). O interkulturalnoj retorici se ne govori mnogo, tačnije ova tema se spominje samo u opisu jednog silabusa. I na kraju, imajući u vidu status akademskog engleskog u svijetu danas, o čemu je bilo riječi ranije, niti na jednom od spomenutih univerziteta trenutno ne postoje specijalizirani jezički centar koji bi pružao edukaciju iz ove oblasti. U tabeli koja slijedi naveden je pregled podataka.

Tabela 1: Pregled zastupljenosti kolegija iz akademskog engleskog na univerzitetima u BiH

Fakultet/ Univerzitet	Odsjek	Edukacija iz akademskog engleskog DA / NE	Naziv kolegija	Godina
Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu ¹⁶	Odsjek za anglistiku	DA	Trenutno ne postoji poseban kolegij po uzoru na formulacije drugih kolegija navedenih u ovoj tabeli.	Nastava iz akademskog engleskog izvodi se u sklopu predmeta ESP (Treća godina/izborni) i kao nastava u sklopu predmeta Savremeni engleski jezik tokom studija (Writing Skills).
Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici ¹⁷	Odsjek za engleski jezik i književnost	DA	“Akademska pismenost I” “Akademska pismenost II”	Druga godina/ obavezan Treća godina/ obavezan
Fakultet humanističkih nauka Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru ¹⁸	Odsjek za engleski jezik i književnost	DA	“Akademska pisanje I” “Akademska pisanje II”	Druga godina/ obavezan Treća godina/ obavezan
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru ¹⁹	Odsjek za engleski jezik i književnost	DA	“Pisanje eseja s metodologijom”	Prva godina/izborni
Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli ²⁰	Odsjek za engleski jezik i književnost	DA	“Uvod u akademsko pisanje”	Prva godina/izborni

¹⁶ Za više informacija vidi: https://www.ff.unsa.ba/files/trajno/npp_2019/NPP-Anglistika-2019-2020.pdf

¹⁷ Za više informacija vidi: <https://ff.unze.ba/ba/engleski-jezik-i-knjizevnost/nastavni-program/>

¹⁸ Za više informacija vidi: <https://fhn.unmo.ba/wp-content/uploads/2017/02/nastavni-plan-i-program-engleski-jeziki-knjizevnost.pdf>

¹⁹ Za više informacija vidi: https://ff.sum.ba/sites/default/files/slike-staticke-stranice/Engleski%20jezik%20i%20knji%C5%BEevnost%2C%201.%20ciklus%20-%20Izvedbeni%20plan_2023-2024_0.pdf

²⁰ Za više informacija vidi: https://untz.ba/wp-content/uploads/2021/01/FF_Engleski_jezik_i_knjizevnost_Iciklus_2015-16.pdf

akademske kulture koje nisu anglofone. Međutim, institucionalno provođenje edukacije iz akademskog engleskog (centri pri univerzitetima) danas se najčešće susreće na univerzitetima sa veoma velikim brojem međunarodnih studenata. Drugim riječima, u sredinama u kojima internacionalizacija nije dovoljno zastupljena, ovakve prakse, nažalost, još uvijek ne postoje. Jedna od takvih sredina je i Bosna i Hercegovina. Međutim, veoma je ohrabrujuće što u kontekstu bosanskohercegovačkih univerziteta postoji edukacija iz akademskog engleskog koja je, za sada, ograničena samo na odsjeke za engleski jezik i književnost. To ujedno znači da na našem području postoje univerzitetski predavači koji su se specijalizirali za ovu oblast i koji bi međusobnim udruživanjem mogli postati vrlo vrijedan pokretač promjene u pogledu pokretanja detaljnih istraživanja o osobinama bosanskohercegovačke prakse akademskog pisma, podizanja svijesti o važnosti edukacije iz ove oblasti i predlaganja rješenja za omogućavanje pristupa edukaciji ovog tipa ne samo studentima već i akademskom osoblju. Pored toga, po uzoru na ranije opisane prakse u ovom radu, uvođenje interkulturalne retorike u nastavni proces moglo bi biti od velike koristi, posebno iz ugla osvjetljavanja činjenice da su bosanskohercegovačka akademska tradicija i anglofona akademska tradicija dva različita pojma, dvije različite tradicije sa različitim pravilima, konvencijama i normama, a razumijevanje upravo sličnosti i razlika bi uveliko moglo unaprijediti sam proces učenja i značajno ojačati kompetencije svih onih koji žele biti uspješniji u upotrebi akademskog engleskog općenito.

LITERATURA

- Arnó-Macià, E., Aguilar-Pérez, M. i Tatzl, D., 2020. "Engineering students' perceptions of the role of ESP courses in internationalized universities". *English Specific Purposes*, Volume 58, str. 58–74.
- Atkinson, D., 2020. "Intercultural rhetoric and intercultural communication". *The Routledge Handbook of Language and Intercultural Communication*, str. 124–137.
- Bailey, S., 2017. *Academic Writing: A Handbook for International Students*. New York: Routledge.

- Biber, D. i Gray, B., 2016. *Grammatical complexity in academic English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bizup, J., 2008. "BEAM: A rhetorical vocabulary for teaching research-based writing". *Rhetoric Review* 27. (1), str. 72–86.
- Bhatia, V. K., 2008. "Genre analysis, ESP and professional practice". *English for Specific Purposes*, 27, str. 161–174.
- Björkman, B., 2013. *English as an Academic Lingua Franca: An Investigation of Form and Communicative Effectiveness*. Germany: De Gruyter
- Casanave, C., 2004. *Controversies in second language writing: Dilemmas and decisions in research and instruction*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Connor, U., 1996. *Contrastive rhetoric: Cross-cultural aspects of second language writing*. Cambridge, U. K.: Cambridge University Press.
- Connor, U., 2011. *Intercultural Rhetoric in the Writing Classroom*. The United States of America: The University of Michigan Press.
- Cotos, E., 2021. Writing an effective university application essay [Webinar]. EducationUSA and OPEN Program. Dostupno na: <<https://www.youtube.com/watch?v=kGBm1yn-kKY>> [20. 7. 2023].
- Chen, Y. W., Liu, G. Z., Lin, V. i Wang, H. Y., 2019. "Needs analysis for an ESP case study developed for the context-aware ubiquitous learning environment". *Digital Scholarship in the Humanities* (34) 1, str. 124–145.
- Clyne, M., 1987. "Cultural Differences in the Organization of Academic Texts. English and German". *Journal of Pragmatics* 11, str. 211–247.
- Crystal, D., 2012. *English as a Global language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dudley-Evans, T. i St. John, M. J., 1998. *Developments in ESP A multi-disciplinary approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- E F English Proficiency Index. (2024). The world's largest ranking of countries and regions by English skills (2023). [online]. Dostupno na: <https://www.ef.com/wwen/epi/> [24. 1. 2024].
- Fakultet humanističkih nauka Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru. (2024). Odsjek za engleski jezik i književnost. [online]. Dostupno na: <https://fhn.unmo.ba/wp-content/uploads/2017/02/nastavni-plan-i-program-engleski-jeziki-knjizevnost.pdf> [24. 1. 2024].

- Ferris, D. R. i Hedgecock, J. S., 2005. *Teaching ESL composition: purpose, process, and practice* (2nd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu. (2024). [online]. Odsjek za engleski jezik i književnost. Dostupno na: <https://ff.ues.rs.ba/wp-content/uploads/2017/09/engleski-akademski-diskurs.pdf> [22. 1. 2024].
- Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu. (2024). Odsjek za anglistiku. [online]. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/trajno/npp_2019/NPP-Anglistika-2019-2020.pdf [24. 1. 2024].
- Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli. (2024). Odsjek za engleski jezik i književnost. [online]. Dostupno na: https://untz.ba/wpcontent/uploads/2021/01/FF_Engleski_jezik_i_knjizevnost_Iciklus_2015-16.pdf [24. 1. 2024].
- Filozofski fakulteta Univerziteta u Zenici. (2024). Odsjek za engleski jezik i književnost. [online]. Dostupno na: <https://ff.unze.ba/ba/engleski-jezik-i-knjizevnost/nastavni-program/> [25. 1. 2024].
- Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru. (2024). Odsjek za engleski jezik i književnost. [online]. Dostupno na: https://ff.sum.ba/sites/default/files/slike-staticke-stranice/Engleski%20jezik%20i%20knji%C5%BEevnost%2C%201.%20ciklus%20-%20Izvedbeni%20plan_2023-2024_0.pdf [25. 1. 2024].
- Filološki fakultet Univerziteta u Banja Luci. (2024). Engleski jezik i književnost. [online]. Dostupno na: <https://www.flf.unibl.org/nastavni-plan-i-program-engleski-1/> [22. 1. 2024].
- Fox, H., 2002. "Being an ally". U: Schroeder, C., Fox, H. i Bizzel, P. ur. *Alt dis: Alternative discourses and the academy*. Portsmouth, NH: Boynton/Cook Publishers, str. 57–67.
- Flowerdew, J. (2022). "Models of English for research publication purposes". *World Englishes*, 41, str. 571–583. <https://doi.org/10.1111/weng.12606>
- Galtung, J. (1981). "Structure, Culture and Intellectual Style". *Social Science Information*, 20, str. 817–856.
- Gagich, M. i Zickel, E. 2018. *A guide to rhetoric, genre, and success in first-year writing*. [e-book]. MSL Academic Endeavors. Dostupno na: <<https://pressbooks.ulib.csuohio.edu/csu-fyw-rhetoric>> [13. 7. 2023].
- Griffiths, C. 2023. *The Practice of English as a Medium of Instruction (EMI) Around the World (Second Language Learning and Teaching)*. Switzerland: Springer.

- Hale, A. i Basides, H., 2023. *Keys to Academic English*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Hamp-Lyons, L., 2011. "English for Academic Purposes". U: Hinkel, E. ur. *Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning* 2 (1), str. 89–106.
- Hewings, M. i McCarthy, M., 2012. *Cambridge Academic English B2 Upper Intermediate Student's Book: An Integrated Skills Course for EAP*. Germany: Cambridge University Press.
- Hickey, 2020. *English in the German-Speaking World (Studies in English Language)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hitchcock, D., (2018). Critical Thinking [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Dostupno na: <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/critical-thinking>> [16. 8. 2023].
- Hutchinson T. i Waters A., 1987. *English for Specific Purposes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hyland, K., 2009. *Academic Discourse: English In A Global Context*. United Kingdom: Bloomsbury Publishing.
- Iowa State University. (2023). Centre for Communication Excellence. [online]. Dostupno na: <<https://cce.grad-college.iastate.edu/>> [16. 8. 2023].
- Jenkins, J., 2013. *English as a Lingua Franca in the International University The Politics of Academic English Language Policy*. United Kingdom: Taylor & Francis.
- Johns, A. M. i Price-Machada, D., 2001. "English for Specific Purposes (ESP): Tailoring Courses to Students' Needs and to the Outside World". U: Celce-Murcia, M. ur. *Teaching English as a Second or Foreign Language* (3rd ed.). Boston, MA: Heinle and Heinle, str. 43–54.
- Kachru, B. B., 1990. "World Englishes and applied linguistics". *World Englishes*, 9(1), str. 3–20.
- Kaplan, R. B., 1966. "Cultural thought patterns in intercultural education". *Language learning*, 16 (1), str. 1–20.
- Kubota, R. i Lehner, A., 2004. "Toward critical contrastive rhetoric". *Journal of Second Language Writing*, 13, str. 7–27.
- Lan, H., 2002. "Contrastive rhetoric: A must in cross-cultural inquiries". U: Schroeder, C., Fox, H. i Bizzell, P. ur. *Alt dis: Alternative discourses and the academy*. Portsmouth, NH: Boynton/Cook Publishers, str. 68–79.

- Lunsford, A., Ruszkiewicz, J. J. i Walters, K., 2019. *Everything's an argument*. Boston, MA: Bedford/St. Martin's.
- Matsuda, P. K., 1997. "Contrastive rhetoric in context: A dynamic model of L2 writing". *Journal of Second Language Writing* 6, str. 45–60.
- Nuffic. (2023). The Dutch organisation for the internationalisation in education. [online]. Dostupno na: <<https://www.nuffic.nl/en>> [8. 8. 2023].
- Paltridge, B. et al., 2009. *Teaching academic writing: An Introduction for teachers of second language writers*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press
- Paltridge, B. i Starfield, S. (ur.), 2013. *The Handbook of English for Specific Purposes*. Boston: Wiley-Blackwell.
- Paterson, K. i Wedge, R., 2013. *Oxford Grammar for EAP*. Oxford: Oxford University Press.
- Pazoki, S. J. i Alemi, M., 2020. "Engineering students' motivation to learn technical English in ESP courses: investigating Iranian teachers' and students' perceptions". *RELC J.* 51, str. 212–226.
- Pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću. (2024). Odsjek za engleski jezik i književnost. [online]. Dostupno na: <https://pfb.unbi.ba/download/npp/2017-18/NPP%20Engleski%20jezik%20i%20knji%20C5%BEevnost.pdf> [22. 1. 2024].
- Reid, J. M., 1993. *Teaching ESL writing*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Richards, J. C. i Pun, J. 2022. *Teaching and Learning in English Medium Instruction: An Introduction*. United Kingdom: Routledge.
- Schick, K. i Schubert, L., 2017. *So what? The Writer's Argument*. New York: Oxford University Press.
- Statista. 2023. The most spoken languages worldwide in 2023 (by speakers in millions). [online]. Dostupno na: <<https://www.statista.com/statistics/266808/the-most-spoken-languagesworldwide/#:~:text=In%202023%2C%20there%20were%20around,at%20the%20time%20of%20survey.>> [24. 8. 2023].
- Strevens, P., 1988. "ESP after twenty years: A re-appraisal". U: Tickoo, M. ur. *ESP: State of the art*. SEAMEO Regional Language Centre, str. 1–13.
- Tardy, C., 2016. *Beyond Convention: Genre Innovation in Academic Writing*. United States: University of Michigan Press.

- University of Leeds. (2023). Language Centre. [online]. Dostupno na: <<https://www.leeds.ac.uk/language-centre>> [18. 8. 2023].
- Universiteit Leiden. (2024). Academic Language Centre. [online]. Dostupno na: <<https://www.universiteitleiden.nl/en/language-centre>> [25. 8. 2023].
- Vrije Universiteit Amsterdam. (2023). Academic Language Program. [online]. Dostupno na: <<https://vu.nl/en/about-vu/faculties/faculty-of-humanities/more-about/academic-language-programme>> [18. 8. 2023].
- Williams, C. (2014). “The future of ESP studies: building on success, exploring new paths, avoiding Pitfalls”. *Intersections - l'anglais de spécialité, Creuset multidomaine*. [online], 66. Dostupno na: <<http://journals.openedition.org/asp/4616>> [7. 8. 2023].

ON THE INTERCULTURAL ASPECT OF THE DEVELOPMENT OF ACADEMIC ENGLISH AND A BRIEF OVERVIEW OF EDUCATION IN THIS FIELD AT UNIVERSITY LEVEL IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

This paper provides an overview of the most significant socio-historical and linguistic factors that have influenced the emergence of the term “Academic English”. It begins with a brief review explaining the reasons behind the global expansion of the English language and its internationalization at university level worldwide. It then discusses the influx of international students into English-speaking countries and the linguistic-cultural challenges they face. The paper continues by explaining the meaning of the term ‘Academic English’ and briefly describes current teaching practices at universities with internationalization at a high level nowadays. In the final part, the paper discusses the presence of academic English education in Bosnia and Herzegovina through an analysis of the curricula of eight departments of English language and literature. The paper concludes by stating that education in academic English at universities in Bosnia and Herzegovina does exist, but that there is much room for future improvements, especially in terms of researching the characteristics of the Bosnian-Herzegovinian academic writing tradition and initiating education in academic English for both students and academic staff.

Key words: *global expansion, internationalization, academic English*